

שיחות אל־יעזר

שיחות ומאמרי הגאון רבי אליעזר געלדצעהלער זצ"ל
ראש ישיבת 'אור ישראל'

פרשת נח

גליון 35

להערות ותיקונים, ולקבלת השיעור מידי שבוע
נא לפנות ל sichoseliezer@gmail.com

הסגולות לתורה: אחדות, הילוך בנחת, ענווה°

סכנתו של אדם המעלה הראוי לתורה

בשנת שש מאות שנה לחיי נח בחדש השני בשבעה עשר יום לחדש ביום הזה נבקעו כל מעינת תהום רבה וארפת השמים נפתחו (בראשית ז יא). הנה תחילת זמן החורף חל תמיד בפ' נח, ויש לנו לראות את השייכות לפרשה זו עם קבלת התורה מחדש. ואכן בתנחומא בפרשתן יש אריכות נפלאה בשבח תורה שבעל פה, הלא דבר הוא. עכ"פ בזוה"ק איתא דבר נפלא מאד (ח"א קיז.), 'ובשית מאה שנין לשתינאנה יתפתחון תרעי דחכמתא לעילא ומבוועי דחכמתא לתתא'. דהיינו בשנת ת"ר לאלף השישי יפתחו שערי חכמה מהשמים וימלאו את העולם. ואכן היה אז שפע רב של תורה בכל הישיבות, והרבה מגדולי אחרונים כתבו והוציאו תשובות ופסקים, וגם להבדיל התרבתה החכמה בגוים, בהתפתחות העלקטריק וכל מהפכת התעשייה שבעקבותיה, אשר יודעי העתים

° יום ה' נח תש"ס.

לפני השיחה הביע הר"י דברי תודה על התחלת הזמן: לולא שאמרו חז"ל שלא לנדור, הייתי נודר עכשיו ברכים 'הרי עלי קרבן תודה לכשיבנה בית המקדש'. וידוע מהנצי"ב (העמק דבר ויקרא ז יג) שטעם הדבר שחייבה תורה להביא ארבעים חלות לתודה, שהוא סך עצום של לחם ומצה, וגם צמצמה זמן אכילת התודה ליום ולילה, בשונה משאר קדשים קלים שנאכלים לשני ימים ולילה אחד, הוא מפני שעיי"כ בעל התודה ירבה רעים אהובים וקרובים שישמחו איתו, וכך יקיים 'אודה ה' מאד בפי ובתוך רבים אהללנו'. לכן אני מזמין כבר עכשיו את כל בני תלמידי הישיבה, את אשר ישנו פה עמנו היום ואת אשר כבר איננו פה, לבוא לשמוח עמנו בירושלים ולאכול בשר ולחמי תודה, להודות לה' על החסד הגדול שעשה עמנו בהתחלת הזמן 'מיט א שטאקייט' כל הסדרים והשיעורים, 'הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו'. יעזור ה' ונמשיך בכח זה כל הזמן ביתר שאת וביתר עוז.

מייחסים ראשיתה לשנת 1840 למספרם, שהיא שנת ת"ר. וזה מפני שלא היינו ראויים לשפע של חכמת התורה שהיה צריך לרדת על העולם, על כן חלק מהחכמה הלך לחיצונים.

עכ"פ חזינן מהא דהזוה"ק דורש את ירידת שפע החכמה על שנת שש מאות לחיי נח, ש'ארובות השמים' שנפתחו אז היו צריכים בעצם להציף את העולם במי הדעת במקום מי המבול. ואכן כן איתא בזוה"ק גופא (ח"ג רטז:), בשג"ם בגמטריא משה, כי באמת היה משה רבינו צריך להוריד את התורה בדור המבול, אבל מכיון שהיו רשעים לא זכו לכך. ומבאר רבי צדוק (צה"צ צה) דהיינו מה שכתב האר"י ז"ל שתיקון נשמות דור המבול היה שהתגלגלו בנשמות בני ישראל שנשתעבדו במצרים ונזרקו ליאור, כי בשורשם היתה להם שייכות לענין המים, ואח"כ יצאו ממצרים והם היו אלה שקבלו את התורה. וכן נשמות דור הפלגה, שאמרו (בראשית יא ג) 'הבה נלבנה לבנים ונשרפה לשרפה ותהי להם הלבנה לאבן והחמר היה להם לחמר', התיקון שלהם היה שנתגלגלו ועבדו במצרים 'בחומר ובלבנים' (שמות א יד), ואח"כ יצאו וקבלו את התורה. ומקום המגדל שעשו הוא בבל, מקום שיצאה התושבע"פ לישראל, אבל מכיון שהיו רשעים לא זכו לכך.

נמצאנו למדים דבר נורא מאד, שמי שיש לו כוחות הנפש ונשמה גבוהה, עד שהוא מיועד ומסוגל מצד נשמתו לקבל את התורה, אזי אם לא יתקן דרכיו להיות ראוי לזה, לא יהיה סתם רשע בינוני, אלא ישחית את דרכיו וירד לדיוטא התחתונה, לשאול תחתית ממש, בחמס ובעריות ובכל מיני קלקול שבעולם. הלא הדורות שקדמו לדור המבול יוכיחו שהם לא היו צדיקים גדולים, וכבר מדור אנוש התחילו לעבוד ע"ז, אבל עכ"ז לא הגיעו לאותה השחתה וקלקול שהגיע אליה דור המבול, 'כי השחית כל בשר את דרכו על הארץ'. ועכצ"ל שכמה שהאדם גדול יותר ושורשו במקום גבוה יותר, נפילתו הרבה יותר קשה ועמוקה.

והביאור בזה איתא מהבעש"ט (עי' בעש"ט עה"ת פ' יתרו), שמכיון שנשמת ישראל חצובה ממקום גבוה מאד, תחת כסא הכבוד, לכן הנשמה מתגעגעת ומשתוקקת לשוב אל מקורה להתקרב לה, כדכתיב 'צמאה לך נפשי כמה לך בשרי', וכמה ששורש הנשמה גבוה יותר כך גדול צמאונה. והנה, לפעמים

האדם מבין פשר אותו צמאון שבלבו, והוא מרווה אותו בדברים הראויים לנשמתו, בתורה בתפילה וקרבת אלקים, ואז ככל שהוא מתקרב לה', נשמתו משתוקקת יותר, וכך הוא הולך מחיל אל חיל במדרגות והשגות גבוהות ורמות ובדבקות בה'. אבל לפעמים אין האדם מבין למה לבו נוקפו, ואינו יודע פשר אותו צמאון גדול, לכן הוא מנסה להשקיט נפשו בתאוות חומריות ובענינים שפלים, אבל כמה שהוא משקיע את עצמו בטומאה וזוהמא, נשמתו רק מתגעגעת יותר וכואבת יותר, ואז הוא מוסיף טומאה על טומאתו באומרו לעצמו שבזה ישקיט את רעבונו, וכך מתדרדר מדחי אל דחי עד לשאל תחתיה ל"ע. וזו כוונת הגמ' (מגילה טז). 'אומה זו משולה לעפר ומשולה לכוכבים, כשהן יורדין יורדין עד עפר, וכשהן עולין עולין עד לכוכבים'. וזה הסבר למה רואים לפעמים שיהודים שפרשו מדרך החיים מתדרדרים לשפל עמוק ובזוי, שאפילו גוי אינו מתטמא בו, אבל כל זה הוא מפני שנשמתו של אותו יהודי באה ממקור קדוש וצמאה ובווערת בתוכו כאש לקצת חיות דקדושה, אבל הוא מנסה לרוותה במים המרים המאריים. וכך נהפכים מי הדעת, מי טהרה של תורה, למי המבול של חורבן ואבדון.

נח לעילא ונח לתתא

ויאמר אלהים לנח קץ כל בשר בא לפני כי מלאה הארץ חמס מפניהם והנני משחיתם את הארץ (ו יג). בספה"ק ישמח ישראל מבאר הטעם שלא זכו דור המבול לתורה הוא, מפני שתנאי מעכב לקבלת התורה הוא האחדות והשלום בין מקבליה, וכדכתיב (שמות יט ב) 'ויחן שם ישראל נגד ההר', ופרש"י 'כאיש אחד בלב אחד'. לכן אע"פ שהיו כמה דורות שעבדו ע"ז והיו בתוכם עבירות חמורות, עדיין היו יכולים לעשות תשובה ולהיות ראויים לקבלת התורה, עד ש'מלאה הארץ חמס', וכמו שמביא רש"י 'לא נחתם גזר דינם אלא על הגזל'.

וזה ביאור דברי הגמ' (זבחים קטז). 'כשניתנה תורה לישראל היה קולו הולך מסוף העולם ועד סופו, וכל מלכי עובדי כוכבים אחזתן רעדה בהיכליהן וכו'. נתקבצו כולם אצל בלעם הרשע ואמרו לו מה קול ההמון אשר שמענו, שמא מבול בא לעולם, ה' למבול ישב וכו'. אמר להם חמדה טובה יש לו בבית גנזיו

שהיתה גנוזה אצלו תתקע"ד דורות קודם שנברא העולם, וביקש ליתנה לבניו, שנאמר ה' עוז לעמו יתן. מיד פתחו כולם ואמרו ה' יברך את עמו בשלום'. מבאר הישמח-ישראל שבלעם וחבר מרעיו לא היו אנשים פשוטים, אלא הבינו והרגישו שמגיע מבול לעולם, כי ידעו שכבר היו אותו הדור בעולם, שהיו ראויים לקבל תורה וקלקלו מעשיהם עד שירד עליהם מבול ונחרב העולם, ויראו מאד פן יבוא מבול שוב כבראשונה, וכשענה להם בלעם שלעת הזאת באמת מי הדעת יורדים ולא מי מבול, כי תורה יורדת לעולם, נענו כולם 'ה' יברך את עמו בשלום', שהרי אין התורה יורדת אלא בתנאי שיש שלום בין מקבליה. ורק באופן של 'ויחן שם ישראל' כאיש אחד בלב אחד, יזכו שיתן ה' עוז לעמו.

והיינו דכתיב 'אלה תולדות נח נח איש צדיק', ודרש על זה הזוה"ק (ח"א נט.). שהיה 'נח לתתא ונח לעילא', היינו שנח היה צדיק בשמים ובארץ. וביאור הדבר בפשטות הוא שזולת מה ש'את האלהים התהלך נח', דהיינו 'נח לעילא', עוד היה נח צדיק בין אדם לחברו ודעתו מעורבת עם הבריות ונוחה לכל, 'נח לתתא'. ואמנם צריכים לדעת ששתי הצדקויות האלו, שני 'נח' הללו, תלויים זה בזה. כי הנה יש אומרים 'לעולם יהא אדם', יכולים להיות מענטש ובעל מידות גם בלי 'ירא שמים בסתר ובגלוי' ובלי תורה, שזה רק כקומה שנייה של ה'אדם', אבל צריכים לדעת שאין הדבר כן, וגם אם יהיה האדם פילוסוף גדול ויכתוב ספר מוסר בדרכי הנימוס בין אדם לחברו, לא תתעדן נפשו באמת, ופנימיותו תישאר מושחתת בקנאה ותאוה וכבוד, כאותו עיר פרא ייולד, וכל המוסר שלו וחיידושו ודבריו יהיו רק על דפי הספר ולא יותר. כי הדרך היחידה להיות 'נח לתתא' הוא ע"י שהאדם עובד על עצמו להיות 'נח לעילא', להתבטל לפני מי שאמר והיה העולם ולפני רצונו, ללמוד תורה ולעסוק במצוותיה, והמאור שבה מחזירו למוטב, ואז יהיה באמת נח לעילא ולתתא.

ומצד שני, לא יחשוב האדם שהוא ילמד תורה ויתפלל בדבקות, וגם יתגאה ויפסע על ראשי עם קודש ויתנהג עם הבריות בזלזול ובוז, זו גם טעות גדולה. הרי ראינו שתנאי קודם למעשה בקבלת התורה הוא 'ויחן שם ישראל נגד ההר', וכשאחד מתגאה על חברו לא שייך שלום ואחדות אמתית. אלא הדרך היחידה לזכות לתורה הוא דייקא נגד הר סיני, שהוא הנמוך שבהרים כידוע. רק מי

שמבטל עצמו לכלל ישראל, מכבד את הבריות ו'נח לתתא', יכול להיות 'נח לעילא' בשלמות.

ורואים ענין זה גם בסוף הפרשה גבי דור הפלגה, דכתיב (יא ו) 'ויאמר ה' הן עם אחד ושפה אחת לכולם וגו' ועתה לא יבצר מהם כל אשר יזמו לעשות', ופירשו חז"ל (בר"ר לחו, מ) משום שהם עם אחד לא היתה מידת הדין יכולה לשלוט בהם, והיו יכולים לעשות מה שיעלה ברצונם. ואיתא בזה"ק דבר נורא (ח"א עו:), ומה בגין דהווי ברעותא ולבא חד וממללי בלשון הקדש, כתיב 'לא יבצר מהם כל אשר יזמו לעשות' ודינא דלעילא לא יכיל לשלטא בהו, אנן או חברייא דמתעסקין באורייתא ואנן בלבא חד ורעותא חד על אחת כמה וכמה, ע"כ. ולכן כשאנו יושבים ולומדים יחד באחדות, נח לתתא במטרה אחת לעשות רצון אבינו שבשמים, אז יתקיים בנו 'לא יבצר מהם כל אשר יזמו לעשות' בתורה ותפילה ובעבודת ה'.

יישוב ונחת ומציאת חן בעיני ה'

אלה תולדת נח נח איש צדיק תמים היה בלדתיו, את האלהים התהלך נח (ו ט). הנה בחרדים (מ"ע פ"א) איתא בשם הזוהר, ג' נח כתיבי בקרא, 'שמתוך שלבו נח ומיושב מאד, יהיה נח בדבורו נח בהילוכו נח במעשיו'. לא מדובר כאן במדרגות גבוהות מאד, אלא פשוט להתנהג בשלוות הנפש וברוגע, שהרי יש ואחד הוא 'צוהיצטער יונג' שעושה 'ווילדע זאכען', והשני גם אם אינו עושה דברים פראים, אבל דיבורו בצעקה ובקולי קולות, מחרף ומגדף כל דבר שאינו הולך כפי רצונו, ויש אחר שגם אם אינו עושה מעשה או מדבר באופן הנ"ל, מ"מ כל הילוכו הכללי ככעס ורוגז או פיזור הנפש, אבל נח היה מיושב בלבו, בכל ה'הלך ילך' שלו, ובדיבוריו ומעשיו, ולכן 'נח מצא חן בעיני ה' (ו ח).

בישמח ישראל מביא דבר נפלא בשם ספר הישר לר"ת, שאע"פ שיש לכל אדם בחירה בכל עת לבחור ברע או בטוב, מ"מ על ידי שהאדם מוצא חן בעיני ה', הקב"ה מגביהו למצב נעלה ומרומם שבו לא יתאוה לרע בכלל. לדוגמא, יש לכל אחד מצבים מסוימים שאע"פ שיש לו בחירה חפשית לגמרי לבחור גם ברע, אבל תוך כדי אכילת מצה בליל הסדר או באמצע נעילה, אינו עולה על

לבו כלל נסיון ותאווה כלשהם לעשות ההיפך מרצון ה'. כן אומר ר"ת שמעלת החן בעיני ה' היא, שהוא נמצא תמיד במצב שמואס ברע בתכלית, כאילו עומד עתה ומכריז 'המלך' בר"ה.

הדרך לזכות לאותה מדרגה נפלאה של מציאת חן בעיני ה', איננה ע"י תעניות וסיגופים, ולא ע"י עבודות גדולות של צדיקים, אלא באופן פשוט ביותר, להתנהג ברוגע ובשלוה, לא לצעוק ולא להתרגז, להיות מענטש ולא חיה, לא לעשות 'ווילדע זאכען', אלא פשוט להיות נח בהילוכו, נח בדיבורו ונח במעשיו.

לדרוש את עצמך לשבח ולגנאי

ז"ל רש"י 'יש מרבותינו דורשים אותו לשבח, כל שכן שאלו היה בדור צדיקים היה צדיק יותר, ויש שדורשים אותו לגנאי, לפי דורו היה צדיק, ואלו היה בדורו של אברהם לא היה נחשב לכלום', ע"כ. והתמיהה ידועה, אם יכולים ללמוד כפי הפשטות שנח איש צדיק תמים, למה לנו לדרוש לגנאי. ומבאר הרבי רבי בונם שנח גופא היה דורש את עצמו פעמים לגנאי ופעמים לשבח. שהרי כתוב אחד אומר (משלי טז ה) 'תועבת ה' כל גבה לב', וכתוב (דהיי"ב יז ו) 'ויגבה לבו בדרכי ה'', הכיצד, אלא לפעמים צריך לעמוד בגאון ובעזות דקדושה נגד כל העולם, כמו בדור נח שכולם הרשיעו והשחיתו דרכם, נח אינו מתפעל מהם והוא מתהלך את האלהים ואומר לעצמו שהולך בדרך הנכונה ובשבילו נברא העולם. מצד שני כשזה מגיע למעלת עצמו הוא מבין היטב שהוא 'עפר ואפר', ושהסיבה שהוא צדיק היא מפני שהוא חי בדור של רשעים, ואילו היה בדורו של אברהם לא היה נחשב לכלום.

כל אדם צריך שיהיו לו שני ענינים הללו תמיד, הגאווה והשפלות. וזה גם נוגע לכם, לפני זמן קצר עשיתם סיום על כל המסכת שלמדתם, עשינו מעמד גדול, ישבתם על בימה, הבאנו דרשנים ששבחו אתכם ולא גמרו מלהלל, כמה אתם ממש חד בדרא. וכל זה אמת, וגם אני דיברתי כן, ותדעו ש'מאן דירית מסכת חדא ירית עלמא חדא', והוא יומא טבא לרבנן, ואין לנו השגה בזה, וע"י שהאדם מבין כמה חשוב דבר זה בשמים ובארץ הוא מקבל כח ללמוד

בהתמדה ולחזור על לימודיו ולעמוד בכור המבחן. אבל צריך אדם גם להיזהר שלא ימלא לבו פאר וגדולה לומר בשבילי נברא העולם, אלא דרוש את עצמך לגנאי, לומר אילו היינו בדורות קודמים בישיבות הגדולות לפני המלחמה, היינו מתביישים בעצמנו ולא היינו נחשבים לכלום. כמו כן כשבחור כותב 'ווארט' בקובץ, זה דבר נפלא מאד, אבל צריך גם לדרוש את עצמו לגנאי שלא יחשוב בלבו לרגע שזה מגיע לחידושים של הת"ח הגדולים שבדור [כי מי שמעלה על לבו שיש לחידוש שלו איזה שייכות בכלל למעלות חידושי רעק"א וחבריו, אינו בכלל בעל גאווה, הוא סתם צריך לרופא].

אמנם כל זה כלפי ערך השטיקעל תורה בעלמא הדין, אבל כלפי שמיא זה כבר ענין אחר לגמרי. בעל הטורים מביא מסורה עה"פ (ח כא) 'וירח ה' את ריח הניחוח', וז"ל 'וירח. ב' במסורת, וירח ה' את ריח הניחוח, ואידך וירח את ריח בגדיו (להלן כז כז)'. מבאר הקדושת-לוי בשם אביו, בהקדם טייטש נורא מהמגיד הרבי רבי בער זי"ע בפסוק (ישעיה מט ג) 'ישראל אשר בך אתפאר', 'אתפאר' מלשון 'ויתפרו עלה תאנה' (בראשית ג ז), שהקב"ה מתלבש כביכול ממצוות ומעשים טובים של בני ישראל, ולא מהמלאכים. והטעם הוא מפני שהנחת-רוח שיש להקב"ה הוא דייקא מזה שיש לנו יצר הרע, התפילה שלך כשזה אינו הולך בניקל לכיון, הדף גמרא שלך מתוך יגיעה, הניסיון שלך 'ווען דו רייסט שטיקער פון זיך', הם הם לבושין דמלכא, 'ישראל אשר בך אתפאר'. והיינו דכתיב 'וירח ה' את ריח הניחוח ויאמר ה' אל לבו לא אסף לקלל עוד את האדמה בעבור האדם כי יצר לב האדם רע מנעריו', הניחוח שהריח ה' הוא עבודת האדם מתוך מלחמת היצר – 'כי יצר לב האדם רע מנעריו', ואז 'וירח את ריח בגדיו' כביכול בגדי עצמו, שמתלבש בעבודת האדם השפל הלוחם עם יצרו, 'אשר בך אתפאר', ובעבורה אמר 'לא אוסיף עוד לקלל'.

נמצא לפי"ז שאף שאמרנו שיש מקום לדרוש לגנאי, אבל באמת זה בטל ברובו, כי השבח כ"כ גדול בשמים, דייקא מפני שאנו נמצאים בדור שפל שיצר הרע בוער כמו שלא היה מעולם, לכך אין לנו השגה בריח ניחוח שיש מהתורה שלנו ומהתפילה שלנו ומהשטיקעל תורה שלנו. נמצאנו למדים שגם הדרש לגנאי הוא השבח הכי גדול, שזה גופא שאנו יתמי דיתמי, ואכן אילו היינו בדורו של רעק"א היינו נחשבים לכלום, מ"מ בדורנו אנו כשלומדים ומתפללים

מתוך ההסתר והחשכות, הרי ניחוח עבודתנו עם ה'יצר רע מנעוריו' מריחה את כל העולמות.

ועוד חשיבות נודעת לנו דייקא מכח קוצר דעתנו. הנה איתא במדרש (ע' מדרש תנאים דברים לב ז) עה"פ 'זכור ימות עולם בינו שנות דור ודור', זה דור המבול ודור הפלגה. והרי אלו היו מכירים את בוראם ומכוונים למרוד בו כמו שרש"י מביא על נמרוד, ויש לנו לשאת ק"ו בנפשנו, אם הם נתקללו ונענשו ונמחו ונפוצו מפני שהכירו את בוראם ומרדו בו, הלא מדה טובה מרובה ממדת פורעניות כמה וכמה, והרי אנו חלילה אין אנו מכוונים למרוד בו יתברך, אדרבה אנו מנסים בכל כוחנו לעשות הטוב והישר בעיני ה', משתוקקים וצמאים להתרוםם ולהתקרב לה', אע"פ שאין לנו השגות כהני דורות וכנמרוד וחבריו, אם כן אנו 'אין מכירים את בוראם ומתכוונים לעשות נחת רוח לשמו', על אחת כמה וכמה שנוכל לזכות בברכה וקיום העולם ועינינו נשגבים.

והנה רש"י מפרש (פרק ז ז) 'מפני מי המבול - אף נח מקטני אמנה היה, מאמין ואינו מאמין שיבא המבול', ומבאר הבארדיטשובער רב ע"פ הזוה"ק (ח"א סז:): שהיתה טענה על נח שלא התפלל מספיק על בני דורו¹, ולמה באמת לא התפלל, אלא מפני שהיה מקטני אמנה, לא בהקב"ה ובדברו חלילה, אדרבה, האמין מאד בה' שיבא מבול ויחריב את העולם, אלא היה מקטני אמנה שלא האמין כ"כ בעצמו, ולא חשב שיש כח בתפילתו להציל את בני דורו. וזה היתה טענה עצומה על נח, שהרי אילו היה מתפלל יתכן שהיה בכוחו לבטל את הגזרה והיה מציל עולם ומלואו. כל אחד שיושב כאן צריך להיזהר ביותר חלילה שלא להיות מקטני אמנה. יש בכך כוחות אדירים, חלילה לך לזלזל בתפילה שלך, בכוח לימוד התורה שלך, וק"ו בכח שלך כשאתה אומר 'א גוט ווארט' לחבר שלך. ומי יודע כמה אנו יכולים להציל אם יש לנו אמונה ראויה בעצמנו.

¹ לכן נקרא המבול 'מי נח' (ישעיה נד ט). ואיתא עוד שם בזוה"ק שכשמסר משה רבינו את עצמו בתפילתו למען דורו באמרו (שמות לב לב) 'מחני נא מספרך אשר כתבת', 'מחנני' נוטריקון 'מי נח', כי בפעולה הזאת של תפילה ומסייג להציל את דורו מכליה, תיקן פגם 'מי נח'.

*

אכן צריכים אנו לזכור שכל אחד כאן יש לו כוחות אדירים וכוחות המיוחדים לו, וחלילה לו להיות מקטני אמנה בכוחותיו, אבל גם לזכור שזו אחריות מאד גדולה, כי דייקא מי שיש לו כוחות וכשרונות להיות ראוי לקבל את התורה, אם אינו מוציא את כוחותיו אל הפועל, חלילה יכול ליפול רחוק ועמוק מאד כאמור לעיל. הדבר הראשון שצריכים לעשות הוא להיות 'שפה אחת ודברים אחדים', כאיש אחד בלב אחד, נח לעילא ונח לתתא, וכשמרגיש מדי טוב בעצמו ידרוש את עצמו קצת לגנאי, ויכניס ענוה בלבו להבין כמה הוא יכול עוד לעלות ולהשיג. אבל העיקר להתנהג בנחת ובשלוה, 'נח במעשיו נח בהילוכו ונח בדיבורו' בכל עת ובכל שעה, וכך יזכה למצוא חן בעיני אלקים ואדם.